

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"כל רדפ-יה השיג-וה בין המצרים" (איכה א', ג')

רעיון מרכזי – במגילת 'איכה' (א', ג') נאמר: **"כל רדפיה השיגוה בין המצרים"**. ומסביר 'רש"י': "ומדרש אגדה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב". בספרים הקדושים מובא שלשלושת השבועות של בין המצרים יש מעלה גבוהה מאד. ונראה לומר, שהמילה - 'רדפיה' מורכבת מהפועל - 'רדפ' בתוספת אותיות הכינוי - 'יה', ואילו המילה - 'השיגוה' מורכבת מהפועל - 'השיג' בתוספת אותיות הכינוי - 'וה', וביחד אנחנו מקבלים הכינוי המלא של שם הוי"ה הקדוש - י.ק.ו.ק. והרמז הנלמד מזה הוא, שכל מי שרודף אחר ה' במשך כל השנה ולא מצליח להשיגו, יכול להשיגו בשלמותו בבין המצרים.

יש להבין, כיצד ניתן להשיג את השם בשלימותו, ובמיוחד את שם הוי"ה הקדוש שהוא שם שמורה על רחמים, דווקא בימים אלו שהם לכאורה זין מוחלט. וכבר בהתחלה נאמר בצורה כללית, שמידת הרחמים של ה' באה לידי ביטוי בדברים שהם גלויים לפנינו שהם טובים, אך גם בדברים שנראים לנו רעים, אך בשורשם הם טובים. וכאשר טוב לאדם, הוא לא יכול להשיג את המשמעות המלאה של שם הוי"ה הקדוש שהיא מידת הרחמים, אלא רק את חציו בבחינת - 'רדפ - יה', ורק בתקופה של צרות בבחינת - 'בין המצרים' אז יכול להשיג גם את חציו השני בבחינת - 'השיג - וה', ואז ישכיל לדעת את המשמעות המלאה של מידת הרחמים.

"התחילו הן בוכין ור"ע מצחק... עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו"

נשתדל להסביר את הדברים עפ"י הגמי המובאת במס' 'מכות' (כ"ד ע"א - ע"ב): "וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע רבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו - מפני מה אתה משחק? אמר להם - ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו - הללו כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש ולא נבכה. אמר להן לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו - מפני מה אתה מצחק? אמר להם - מפני מה אתם בוכים? אמרו לו - מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה. אמר להן - לכך אני מצחק, דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני? אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה. באוריה כתיב - לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'] בזכריה כתיב - עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים. עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו - עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו.

למקרא דברים אלו יש להעלות מספר שאלות: **א.** האם יש להעלות על הדעת שחבריו של ר' עקיבא פקפקו בקיום הנבואה של זכריה? **ב.** ויש לשאול אף על דברי ר' עקיבא עצמו, שעד שלא נתקיימה נבואת אוריה היה מתיירא שלא תתקיים נבואת זכריה. האם פקפק בקיום נבואת זכריה, ומדוע התחזק בקיומה של נבואת זכריה רק לאחר קיומה של נבואת אוריה? **ג.** וכך קשה, מדוע תלה את קיום הנחמה של זכריה בקיום נבואת הפורענות של אוריה. הרי ידוע שנבואת פורענות לא חייבת להתקיים אם יחזרו בתשובה. אך נבואת נחמה תתקיים בכל מקרה. **ד.** מזה שלא אמרו לו בפעם הראשונה - 'עקיבא ניחמתנו', משמע שבפעם הראשונה הוא לא הצליח לשכנע אותם בהסבר שלו, ולכן גם בפעם השנייה הם בכו. אך לאחר דבריו בפעם השנייה, נראה שהתנחמו גם על הענין הראשון, ואמרו לו פעמיים - 'עקיבא ניחמתנו'. ויש להבין, מה היו חילוקי ההשקפה שביניהם, וכיצד הצליח בפעם השנייה לשכנע אותם שישטנו.

"חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" - נראה, שאפשר להבין את המחלוקת ביניהם על פי המשנה במס' 'ברכות' (נ"ד ע"א), שם ישנן שלש התייחסויות לברכה שיש לברך על דבר רע: **א.** איזו ברכה ממברכים על הרעה: "ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב. על בשורות רעות מברך - ברוך דין האמת" **ב.** ברכה על רעה מעין הטובה: "מברך על הרעה מעין על הטובה, ועל הטובה מעין על הרעה". **ג.** כיצד ממברכים על הרעה: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר - ואהבת את ה' אלהיך... דבר אחר בכל מאדך - בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו".

הענין הראשון עוסק בנוסח הברכה על דבר רע, שהוא שונה מנוסח הברכה על דבר טוב. ולמדים מכך, שגם על דבר רע צריך לברך את ה' על כך. על הענין השני אומרת שם הגמרא במס' 'ברכות' (ס' ע"א): **"מברך על הרעה כו' היכי דמי, כגון דשקל בדקא בארעיה, אף על גב דטבא היא לדידיה דמסקא ארעא שירטון ושבחא, השתא מיהא רעה היא"**, ויברך על הפסד שיש לו עכשיו, למרות שלבסוף ירוויח מכך. ועל הענין השלישי שואלת שם הגמ' בע"ב: **"חייב אדם לברך כו': מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, אילימא - כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב כך מברך על הרעה - הטוב והמטיב"**. והתנן על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב, על בשורות רעות אומר ברוך דין האמת. אמר רבא - לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה. אמר רב אחא משום רבי לוי - מאי קרא, חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה, אם חסד אשירה, ואם משפט אשירה. רבי שמואל בר נחמני אמר מהכא - בה' אהלל דבר באלקים אהלל דבר, בה' אהלל דבר זו מדה טובה, באלקים אהלל דבר זו מדת פורענות. רבי תנחום אמר מהכא - כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא. ורבנן אמרי מהכא - ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך.

מהמקורות דלעיל נראה שלדעת כל החכמים הללו, יש דבר שהוא רע לאדם. ולפי הענין הראשון במשנה צריך לברך עליו את ה' - 'ברוך דין האמת'. ובענין השני במשנה נאמר, שאפילו אם לעתיד יצא מזה דבר טוב כמו במקרה שהמים שטפו את שדהו, אך מכיוון שעכשיו זה רע לו כי התבואה שלו התקלקלה, צריך לברך את ה' - 'ברוך דין האמת'. ובענין השלישי, העלתה הגמ' אמינא שגם על הרע יברכו - 'ברוך הטוב והמטיב', אלא שזה נוגד את המובא במשנה, ולכן מסבירה, שאמנם על הרעה צריך לברך - 'ברוך דין האמת', אך יש לברך אותה בשמחה ובלב שלם, לשיר לה' ולהלל את ה', והגמרא מביאה ארבעה פסוקים שמהם נלמד ענין זה.

ולאחר מכן מביאה הגמ' את דעות ר' עקיבא ור' מאיר: **"אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר וכן תנא משמיה דרבי עקיבא -**

לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא, מטא לההיא מתא בעא אושפיזא, לא יהבי ליה. אמר - כל דעביד רחמנא לטב. אזל ובת בדברא, והוה בהדיה תרנגולא וחמרא ושרגא. אתא זיקא כבייה לשרגא. אתא שונרא אכליה לתרנגולא. אתא אריה אכליה לחמרא. אמר - כל דעביד רחמנא לטב. ביה בליליא אתא גייסא שבייה למתא, אמר להו - לא אמרי לכו - כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה". את דעות ר"מ ור"ע ניתן להסביר בשני אופנים :

א. קיים רע בהוה אך יביא לטוב בעתיד - כל דבר שעושה הקב"ה, גם אם עכשיו הוא רע, הרי שבעתיד יצא מזה דבר טוב. ובוה, הם אינם חולקים על הדעות הקודמות, וגם הם סוברים שיש לברך על הרעה בשמחה כשם שמברכים על הטובה. אלא שסוברים שצריך לדעת שמכל דבר רע יצא לבסוף דבר טוב.

ב. מה שנראה לנו רע הוא בעצם טוב - אולי ר"מ ור"ע חולקים על הדעות הקודמות, וסוברים שאין דבר רע יוצא מאת ה', וממילא גם עכשיו הוא טוב, אלא שהוא טוב נסתר, ורק לעינינו נראה כדבר רע. וכנחן שלענין ברכה יש לברך עליו כמו שאומרת המשנה - ברוך דיין האמת, אך יש לברך עליו בשמחה, מתוך אמונה שבפנימיות הוא דבר טוב, למרות שאין אנו רואים אותו. וכמו שעל הפסוק : "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (בראשית א', ל"א) מובאות מספר דרשות ב'בראשית רבה' וביניהן : "הנה טוב מאד זה יצר טוב, והנה טוב מאד זה יצר רע, וכי יצר הרע - טוב מאד, אתמהא. אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אשה ולא הוליד ולא נשא ונתן" (פרשה ט' פסקה ז'), ומשמע מדרשה זו, שהיצר הרע עצמו הוא דבר טוב.

"לעולם הבא כולו הטוב והמטיב"

פסחים (נ' ע"א) : "אמר רב אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא כולו הטוב והמטיב". ולפי מדרש זה אפשר להוסיף ולומר, שרוב האנשים לא רואים בעוה"ז את הטוב הפנימי, הקליפה החיצונית מכסה על הטוב הפנימי, ולכן צריכים לברך על הרע שרואים - ברוך דיין האמת, אך לעתיד לבא הקליפה החיצונית תסור, וכולם יראו רק את הטוב הפנימי, ואז יברכו על הכל - הטוב והמטיב. ולפי זה ניתן לומר שאנשים כמו ר"מ ור"ע כבר בעולם הזה זכו לראות את הטוב הפנימי, בעוד שאנשים אחרים יזכו לראות זאת רק לעולם הבא.

הסבר הסוגייה במס' מכות

הבדלי השקפות בין ר' עקיבא לחבריו - נראה לומר, שההבדל בין ההשקפות שלהם היה, שר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ידעו שהמצב הרע העכשווי יביא לטוב עתידי, אך הם גרסו שהרע העכשווי הוא רע כשלעצמו, ולכן צריך לבכות עליו. ואילו ר' עקיבא סבר שמה שנראה לנו עכשיו כרע הוא עצמו טוב, ולכן יש לשמוח עליו בדיוק כפי ששמחים על דבר שגלוי לכולם שהוא טוב.

ר"ע לא הצליח לנחם אותם בפעם הראשונה - בפעם הראשונה, אמר להם ר' עקיבא - 'לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה'. והם הבינו, כפי שיטתם, שבעתיד יהיה טוב, אך עכשיו שהם רואים את בית המקדש שרוף באש, הרי שזה דבר רע, ולכן לא התנחמו, וחזרו לבכות גם בפעם השנייה.

בפעם השנייה מצליח ר"ע לנחם אותם - אך בפעם השנייה, הוא אמר להם, שזה שרואים שועל יוצא מבית קדש הקדשים, זה לא רע שמעיד על כך שבעתיד יהיה טוב, אלא הוא דבר טוב בעצמו, ולכן כבר יש עכשיו לשמח. ומסביר 'מהרש"א' שבוודאי שר' עקיבא הצטער על החורבן, וכאשר הגיעו להר הצופים קרע בגדיו יחד אתם. אך הם התחילו לבכות רק כשראו שועל יוצא מבית קדש הקדשים, ויש בזה השפלה גדולה, אך אם היה יוצא משם אדם, אולי לא היו כל כך בוכים. ועל זה ר"ע שמח, כי הוא ראה בזה חסד ה', וזה ששועל יוצא מבית קדש הקדשים הוא עצמו מראה על דבר טוב, שהגויים לא הצליחו להתיישב במקום. ובוה נתקיימה נבואת אוריה - 'בגללכם ציון תחרש' - רק תחרש אך לא תזרע, ולא יתיישבו בה הגויים, ואפילו השועל יוצא משם כי אינו מוצא מה לאכול.

עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו - ועכשיו הבינו שזו היתה השקפתו גם בפעם הראשונה, שאם לגויים עכשיו טוב, אז לעושי רצונו על אחת כמה וכמה שכבר עכשיו טוב, אלא שצריך להתבונן היטב ברע ולראות שהוא בעצם טוב, ולכן אמרו פעמיים - 'עקיבא ניחמתנו' גם על הפעם הראשונה. ואולי הבינו, כמו שמסביר 'מהרש"א' לגבי השועל, שכך יש להבין גם את מה שראו את בית המקדש שרוף. כי היתה גם אפשרות שהגויים יבנו במקום בית ע"ז, אך אם המקום שרוף ולא נבנה, זה עצמו הוא דבר טוב לישראל, שבמקום זה יחזור ויבנה בית המקדש, וכשהבינו זאת חזרו לומר - 'עקיבא ניחמתנו' גם על הפעם הראשונה.

נבואת זכריה תלויה בנבואת אוריה - ידוע שנבואת אוריה פורענות לא חייבת להתקיים אם יחזרו בתשובה, אך נבואת נחמה תתקיים בכל מקרה. ואת הפקפק שלהם בקיום נבואת זכריה ניתן להסביר, שכאן זה מקרה שונה, שבו הקב"ה בעצמו תלה את קיום נבואת זכריה בקיום נבואת אוריה. ולפי דברינו נסביר, שבנבואת הפורענות של אוריה טמון הטוב הפנימי שרק ממנו יכולה לצמוח נבואת הנחמה של זכריה. ולכן אומר ר' עקיבא, שכל זמן שלא נתקיימה נבואת אוריה היה ירא שעדיין לא יכולה להתקיים נבואת זכריה, כי חסר את הבסיס לקיומה. אך לאחר שרואה שנתקיימה נבואת אוריה, הרי כבר קיים הבסיס לקיום נבואת זכריה, ולכן הוא שמח.

האם ר"ע וחבריו פקפקו בקיום נבואת זכריה - ולפי זה ניתן להסביר, שחבריו אכן פקפקו ואין בזה חיסרון, כי ה' בעצמו תלה את נבואת זכריה בנבואת אוריה. ור' עקיבא פקפק גם בגלל, שעדיין לא ראה את קיום נבואת אוריה שהיא השרש לקיום נבואת זכריה.

"כל רזפיה השיגוה בין המצרים" - נוכל לסכם ולומר, שעפ"י הדברים לעיל, ניתן להבין, שאם אין צרות ויש רק מצב טוב שגלוי לכל, האדם לא יכול להשיג את מידת החסד והרחמים של ה' בצורה מושלמת, אלא רק בבחינת חצי שם 'י-ה'. ורק אם ישנם גם צרות בבחינת - 'בין המצרים' והאדם בהתבוננות מעמיקה מסוגל לראות את הטוב שנמצא בשורש הדין, אז יכול להשיג את מידת החסד השלמה של הקב"ה בבחינת - י.ק.ו.ק., איך כל דבר רע עכשווי הוא בעצם למטרה טובה, ואף יותר מזה - הרע בעצמו בשורשו הוא טוב, ואנו רואים רק את הקליפה החיצונית, שאין לה מהות עצמית אלא רק מכסה על הטוב.

"צום הרביעי וצום החמישי... יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה" (זכריה ח', י"ט)

לאחר שפתחנו עם נבואת זכריה שעוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, מתאים לסיים עם נבואתו שמופיעה באותו פרק : "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמעדים טובים והאמת והשלום אהבו". וניתן להסביר על פי דברינו, שהצום שנבע מהרע החיצוני עתיד להתבטל, אך מכיוון שבשורש הימים הללו היה אך (כ"א ימים) טוב, לכן יהפכו לימי שמחה, וכמו שהבאנו לעיל שלעתיד לבא כולם יראו את הטוב הפנימי שהיה בצרות.

כתקופה זו סל הקורונה הסיפורים מתקיימים ע"י תוכנת זום

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net